

Wsi spokojna, wsi wesola!

/J. Kochanowski/

Materiały do konkursu

**„PIĘKNA WIEŚ
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO”**

PEWEŁ WIELKA

2019

*„Niech na całym świecie wojna,
była polska wieś zaciszna,
była polska wieś spokojna”*

/Stanisław Wyspiański /

I. **E**stetyka i dbałość o zachowanie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego (tereny i obiekty publiczne oraz posesje prywatne).

Miejscowość Pewel Wielka jest położona w dolinie strumienia Pewlicy, pomiędzy zboczami pasm górskich : Pasma Pewelskiego (od północy) i Pasma Laskowskiego (od południa) należących do Beskidu Makowskiego. Powstała ona w XV w. jako osada pasterska na prawie wołoskim. Miejscowość nazwę swoją zawdzięcza – jak podaje „Dziejopis” Wójta Żywieckiego Andrzeja Komonieckiego – pierwszemu osadnikowi zwanemu Pawłem, stąd najpierw Pawła, a następnie Pewel Wielka. Niegdyś wieś stanowiła ośrodek wyrobu gontów oraz drewnianych zabawek, później kwiatów bibułkowych.

Pewel Wielka była przede wszystkim miejscowością rolniczą, rozczłonkowaną na maleńkie domowe gospodarstwa, które w dzisiejszych czasach są coraz rzadsze. Ludność trudni się obecnie pracą zarobkową, dojeżdżając do najbliższych miast i miasteczek. W Pewli nie ma też zakładów przemysłowych, z wyjątkiem małych tartaków, przerabiających drewno z pobliskich lasów państwowych i prywatnych.

Przez niewielką wieś liczącą około 1500 mieszkańców przebiega droga przelotowa oraz linia kolejowa pomiędzy Żywcem a Suchą Beskidzką. Wieś jest bardzo rozłożona i rozciąga się nie tylko wzdłuż drogi, ale również na stokach obu pasm, dlatego została podzielona na liczne przysiółki: Madeje, Janiki, Garleje, Ponikwie, Piechy, Święci, Pódówka, Buławka, Adamki, Bigosy, Olszówka, Piechówka, Polana Szewcowa, Polana Plutowa, Łazy, Wytrzyszczon i inne. Taka topografia miejscowości przyczyniła się do powstania dwóch szkół podstawowych, które są oddalone od siebie o prawie 3 kilometry: Zespół Szkolno-Przedszkolny – Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Eugenii Chrzanowicz – Publiczne Przedszkole im. Eugenii Chrzanowicz w Pewli Wielkiej oraz Szkoła Podstawowa Nr 1 z Filią Biblioteki Publicznej w Jeleśni. Przy pierwszej ze szkół funkcjonuje Publiczne Przedszkole, natomiast drugie - Katolickie Przedszkole pod patronatem Niepokalanej mieści się w budynku plebanii. Parafia pod wezwaniem św. M. M. Kolbego została erygowana w 1982 r. Zabudowania sakralne to kościół, cmentarz, dom przedpogrzebowy oraz Kaplica Matki Boskiej Bolesnej w Adamkach. W podziemiach kościoła parafialnego mieści się Środowiskowy Dom Samopomocy, będący placówką pobytu dziennego przeznaczoną dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Przy parafii działa również Biuro Pielgrzyma „W drogę z nami...” organizujące

wyjazdy krajowe i zagraniczne. Na każdym przysiółku znajdują się mniejsze i większe kapliczki, to pozostałość czasów, gdy nie było jeszcze kościoła parafialnego i wierni gromadzili się przy nich na nabożeństwach majowych. Najstarsza z nich, to kapliczka na Piekło, mająca swoją historię i liczne krążące o niej legendy, szczególnie z czasów II wojny światowej.

Na granicy z Jeleśnią znajduje się budynek prężnie działającej Ochotniczej Straży Pożarnej. W tym też budynku mieści się Publiczny Ośrodek Zdrowia.

Malownicze położenie Pewli Wielkiej przyciąga wielu turystów oraz ludzi, którzy budują tutaj domki letniskowe. Istnieje możliwość wynajmu całego domu lub apartamentów w Domu na Szewcowej Polanie lub w Domu Słoneczny Dzionek. Jednak największą popularnością cieszy się pobyt w Studenckim Schronisku Turystycznym "Lasek", czyli inaczej w "Chatce Elektryków", położonej tuż pod szczytem góry Lasek -Łazek (871 m. n.p.m.), w paśmie Laskowskim, do której można dojść szlakami z Przyborowa, Koszarawy, Jeleśni i oczywiście z Pewli Wielkiej. Druga trasa, z pięknymi widokami na Pilsko i Babią Górę, to szlak żółty z Huciska, Pasmem Pewelskim przez Baków i Janikową Grapę do Jeleśni. Wędrują nim turyści, amatorzy nordic walking, rowerzyści górscy, kierowcy samochodów terenowych i motorów crossowych.

Tradycyjne szlaki pielgrzymkowe lokalnej ludności prowadziły w maju do kaplicy na Janikowej Grapie przez Janiki, a we wrześniu do Sanktuarium na Jasnej Górze w Ślemieniu przez Madeje oraz w październiku do Sanktuarium w Rychwałdzie.

*Prawdziwy akt odkrycia
nie polega na odnajdywaniu nowych łądów,
lecz na patrzeniu na stare w nowy sposób.*

Marcel Proust

II. Zorganizowanie i zaangażowanie społeczności lokalnej w działania na rzecz wsi (działające stowarzyszenia, organizacje, plany odnowy wsi itp.)

Cała społeczność lokalna włącza się w działalność na rzecz wsi. Na jej terenie działa wiele organizacji społecznych. Szeroką działalność prowadzi Koło Gospodyń Wiejskich, którego członkinie organizują pokazy posiłków kulinarnych oraz zdobnictwa bibułkowego podczas imprez folklorystycznych na terenie gminy i nie tylko. Pewel Wielka może się poszczycić wieloma twórcami ludowymi. Należy tutaj wymienić: - śpiewaczki i gawędziarki, Annę Dunat i Julianę Adamek, - muzykantów z Kapeli Byrtków – min. Władysława Byrtka, Edwarda Byrtka, ludowych rzeźbiarzy, Mariana i Wiesławę Łobozów, Władysława Buławę (który wyrzeźbił ołtarz i drogę krzyżową w kaplicy w Adamkach). Tradycje te przekazywane są młodemu pokoleniu. Dzisiaj na terenie naszej wsi przy szkołach działają dwa młodzieżowe zespoły regionalne „Jedlicki” i „Góralskie Nutki”. Zespół „Jedlicki” zdobył wiele indywidualnych nagród w kategorii gawędziarzy i instrumentalistów. „Jedlicki” tańczą i śpiewają na gminnych i pewelskich uroczystościach: Redyku, Dniach Jeleśni, Bożonarodzeniowej Pasterce. Telewizja Katowice wyprodukowała 2 programy z udziałem „Jedliczek”. Były emitowane w programach regionalnych oraz w TV POLONIA. Zespół występował wiele razy w Czechach i na Słowacji, koncertował w Wiedniu na Khalenbergu, w katedrze Maria Vom Siege we Wiedniu oraz brał udział w Międzynarodowym Festiwalu „Święto Dzieci Gór” w Nowym Sączu.

Zespół „Góralskie Nutki” swoimi występami uświetniał wiele uroczystości lokalnych, powiatowych, wojewódzkich, uroczystościach świeckich jak i kościelnych. Co roku zespół koncertuje w przeglądzie kolęd i pastorałek organizowanym przez GOK w Jeleśni oraz MKiS w Żywcu, uczestniczy we mszy świętej w Sanktuarium Matki Bożej w Rychwałdzie, gdzie tradycyjnie pielgrzymują egzaminatorzy, instruktorzy oraz kierowcy WORD – u w Bielsku Białej. Zespół uświetnia swoim występem Dni Jeleśni, Pożegnanie Lata, Hołdymas Gazdowski organizowane przez Gminny Ośrodek w Jeleśni. „Góralskie Nutki” promują naszą wieś poza granicami kraju. Zespół na zaproszenie francuskiej Polonii występował we Francji. Koncerty prezentujące folklor pewlański odbyły się w Bourges, Nautes, St.Gilles, Couemon, Le Farte, podczas. „Góralskie Nutki” podczas wyjazdu do Watykanu, w oczekiwaniu na spotkanie z Ojcem Świętym Franciszkiem, koncertowały na Placu Św. Piotra.

Duże zaangażowanie w rozwój wsi wykazuje parafia. Z inicjatywy księdza proboszcza działa Środowiskowy Dom Samopomocy, który jest placówką pobytu dziennego przeznaczoną

dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Do 2014 roku parafia poprzez Fundację Pomocy Potrzebującym pod patronatem „Niepokalanej” prowadziła na terenie gmin: Jeleśnia, Świnna, Żywiec i Radziechowy program „Unijnej Pomocy Żywnościowej PEAD”. Około 15 wolontariuszy uczestniczyło w rozdzielaniu do 300 ton żywności rocznie. Trwało to około 10 lat. Do niedawna działała również Jadłodajnia św. Maksymiliana, która w okresie zimowym wydawała około 1200 posiłków dziennie, w większości dowożonych do szkół: w Milówce, Węgierskiej Górze, Makowie Podhalańskim i Suchej Beskidzkiej. Korzystali z nich również uczniowie szkół żywieckich.

W promowaniu naszej wsi bierze udział również OSP w Pewli Wielkiej, włączając się w organizację wielu imprez kulturalno – oświatowych. Prezes OSP współpracuje ze szkołami, przeprowadzając wiele prelekcji z udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, zaś w czasie pikników rodzinnych pokazów sprzętu strażackiego. Przy współudziale OSP, parafii i zaangażowaniu całej społeczności wiejskiej w sierpniu 2017 r. odbyła się szlachetna akcja zbiórki pieniędzy dla dziesięcioletniej chorej Natalii Bałuszyńskiej.

Niemalą rolę w integracji środowiska odgrywają szkoły, które promują wieś na różnych obszarach oraz kształtują odpowiednie postawy patriotyczne. Od 1994 r. przy Szkole Podstawowej Nr 1 w Pewli Wielkiej organizowany jest Festiwal Piosenki Patriotycznej, który jest okazją, aby przypominać młodym ludziom o obowiązku miłowania Ojczyzny, uczyć szacunku do historii i wzmacnia narodową tożsamość. Od tego samego roku organizowano uroczystość związaną z rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 Maja, połączoną z aukcją obrazów i rzeźby ludowej. Gośćmi trzeciomajowych aukcji byli m.in.: śp. ks. prof. Józef Tischner, śp. ks. bp Tadeusz Pieronek, ks. dr Mieczysław Maliński. Natomiast gościem honorowym IV Aukcji był pan prezydent Lech Wałęsa.

W ramach obchodów 100- lecia Odzyskania Niepodległości przez Polskę Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Eugenii Chrzanowicz zorganizowała *Gminny Międzyszkolny Konkurs na Projekt Kartki Pocztovej – „Niepodległa” dla uczniów z I etapu edukacyjnego Pamięć ukryta w kartce pocztowej oraz Międzyszkolnego Konkursu na Projekt Znaczka Pocztowego – „Niepodległa” dla uczniów z II etapu edukacyjnego Pamięć ukryta w znaczku pocztowym. W Roku dla Niepodległej* uczniowie tej szkoły uczestniczyli w „Wojewódzkim Konkursie 1,2,3 - Polska!” – na spot promujący wartości patriotyczne.

Uczniowie oddziału gimnazjalnego Szkoły Podstawowej Nr 2 im. Eugenii Chrzanowicz w Pewli Wielkiej zostali laureatami wojewódzkiego konkursu *Edukacja Regionalna w szkole*. W potyczkach finałowych, które prezentowały historię, tradycję, kulturę najbliższego regionu, zajęli II miejsce.

Ponadto szkoła brała udział w Konkursie "Orzeł Biały - Nasza Duma" pod honorowym patronatem marszałek senatu RP.

*Proszę Was,
pozostać wierni temu dziedzictwu...*

/Jan Paweł II/

III. Zachowanie i rozwój tożsamości wsi (historia, kultura, kształtowanie indywidualnego wizerunku wsi, tradycja i zwyczaje – sprawdzane na podstawie dokumentacji i opisów imprez).

Rozwój wsi oraz tożsamości odbywa się przede wszystkim w oparciu o historię regionu i tradycję bliską pewlanom poprzez:

1. Historia regionu

- a) Pewel Wielka to mała wieś, ale jej historia obejmuje wiele ciekawych zdarzeń i jest systematycznie odtwarzana i zapisywana. W ramach powyższych działań nauczyciele oraz uczniowie dwóch pewlańskich szkół zbadali i opisali ponad stuletnią historię edukacji. Zostały wydane foldery, w których zamieszczono zebrane informacje. W swych zbiorach posiadają odtworzoną pieczęć z herbem wsi.
- b) Placówki - Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Eugenii Chrzanowicz i Publiczne Przedszkole im. Eugenii Chrzanowicz noszą imię lokalnej bohaterki. Nauczyciele, uczniowie i mieszkańcy zbadali i spisali jej drogę zawodową i życie prywatne. Było to trudne, ale owocne wyzwanie (gablota szkolna, archiwum szkolne)
- c) W ramach realizacji projektów edukacyjnych, przy współpracy z mieszkańcami, pracownikami Oddziału Archiwum Państwowego w Bielsku Białej, Biblioteki Publicznej w Jeleśni oraz innymi instytucjami zebrano informacje o ludziach, którzy urodzili się w Pewli Wielkiej i zginęli lub byli więźniami w obozie w Oświęcimiu. (kącik pamięci)
- d) Społeczność Zespołu Szkolnego - Przedszkolnego w Pewli Wielkiej zbadła i spisała historię kapliczki Na Piekło, która już od ponad stu lat strzeże wjazdu do Pewli Wielkiej. Wiążą się z nią opowieści, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie znane zarówno dzieciom jak i dorosłym. Dodatkowo w ramach projektów edukacyjnych sfotografowano niemal wszystkie przydrożne kapliczki z terenu całej wsi. Powstał album, który jest przechowywany w szkolnym archiwum.

Wszystkie ważne działania i prace są prezentowane szerokiemu gronu odbiorców w towarzystwie przedstawicieli władz lokalnych, kuratorskich, wojewódzkich, państwowych itp.

2. Tradycje

- a) Na pewlańskiej ziemi w sposób szczególny jest pielęgnowana tradycja, która leży u podstaw tożsamości każdego jej mieszkańca. Na terenie wsi działają dwa zespoły folklorystyczne- „Jedlicki” i „Góralskie Nutki”, które koncertują po całej Polsce i poza jej granicami. Zespoły te szczytą się wieloma osiągnięciami. W swych zbiorach posiadają

piękne i zgodne z tradycyjnym wyglądem stroje regionalne oraz instrumenty charakterystyczne dla muzyki góralskiej. O ich wysokim poziomie artystycznym świadczy szereg nagród zdobytych na konkursach i przeglądach.

- b) W Pewli Wielkiej urodzili się i żyją bracia- twórcy „Kapeli Byrtków”, którzy zasłynęli niezwykłym talentem muzycznym. Za swoje działania otrzymali wiele nagród (min. Nagroda im. Oskara Kolberga). Rozsławiali naszą wieś nie tylko na europejskim kontynencie, ale dawali również koncerty w Stanach Zjednoczonych, gdzie spotkali się dużym uznaniem.
- c) Pewłanie są dumni również z działalności państwa Łobozów, którzy wykonują tradycyjne zabawki drewniane. Za swoje działania otrzymali liczne nagrody(m.in. Nagroda im. Oskara Kolberga).
- d) O historii Pewli Wielkiej opowiadają gawędziarki, które biorą udział w różnorodnych konkursach. Góralską mową sławią wieś i przekazują potomnym jej legendy, opowiadania. Również w swojej kolekcji mogą się poszczycić wysokimi nagrodami za osiągnięcia w gawędziarstwie.
- e) Społeczność Pewli Wielkiej, bądź szkolna, często są organizują konkursy, podczas których promują historię i tradycję regionu. Efekty tych działań sięgają aż po granicę naszej stolicy – Warszawy.
- f) Historia i tradycja mocno wiążą się z wiarą katolicką. W Pewli Wielkiej bardzo uroczysto obchodzi się: coroczne dożynki, pasterkę bożonarodzeniową, majówki koło przydrożnych kapliczek, liczne procesje zgodnie z kalendarzem kościelnym.

3. **Kształtowanie indywidualnego wizerunku wsi, tradycja i zwyczaje**

Corocznie w szkołach są organizowane wielopokoleniowe pikniki rodzinne a w styczniu Dzień Babci i Dziadka, podczas których dzieci prezentują programy artystyczne, przygotowują upominki dla swoich najbliższych. Mieszkańcy mają możliwość uczestnictwa w spotkaniach opłatkowych.

W czasie licznych uroczystości promowane jest dziedzictwo kulturowe naszego regionu, poprzez zaproszonych twórców ludowych i występy szkolnego zespołu folklorystycznego.

We wsi mocno zakorzeniona jest tradycja robienia kwiatów z bibuły. Wykonują je wiejskie twórcynie ludowe, tradycja ta jest pielęgnowana i podtrzymywana przez uczniów naszej szkoły, którzy biorą liczny udział w gminnych i powiatowych konkursach.

Mieszkanki naszej wsi są znanymi gawędziarkami, reprezentują wieś w licznych konkursach gminnych, wojewódzkich i ogólnopolskich. Przekazują również swój dorobek najmłodszym mieszkańcom podczas wielu spotkań organizowanych na terenie szkół. W szkole rozwijają się już młode talenty, uczennice obu szkół zajmują czołowe miejsca w konkursach gawędziarskich.

Szkoła Podstawowa nr 1 w Pewli Wielkiej corocznie organizuje Międzygminny Konkurs Piosenki Patriotycznej, w którym chętnie biorą udział dzieci i młodzież.

Piękno naszej miejscowości dzieci prezentują na Międzynarodowym Konkursie Plastycznym „Mieszkam w Beskidach” organizowanym przez sąsiednią gminę.

Zespół „Góralskie Nutki” w okresie świąt Bożego Narodzenia podtrzymuje tradycję kolędowania, dlatego też bierze udział w wielu przeglądach i konkursach kolędniczych: Pastoralka Żywiecka, pewlańskie kolędowanie, kolędowanie w Sopotni Małej.

Ponadto od trzech lat zespół kolędując po sąsiednich parafiach zdobywa środki na organizację szkolnych wycieczek krajowych i zagranicznych, podczas których promuje swój region.

W ciągu roku „Góralskie Nutki” o Jedlicki uświetniają wiele uroczystości parafialnych między innymi : odpusty, dożynki, procesje i jubileusze.

Od wielu lat „Góralskie Nutki” uświetniają obchody święta kierowców pod patronatem WORD w Bielsku - Białej w sanktuarium Maryjnym w Rychwałdzie.

Dzieci swoim śpiewem i tańcami reprezentują swoją miejscowość podczas wielu imprez folklorystycznych i okolicznościowych między innymi: „Dni Jeleśni”, Złote Gody par małżeńskich naszej gminy, Pożegnanie Lata, Redyk, Dni Mikołowa, Dożynki w Andrychowie oraz uświetnienie stu lecia zaprzyjaźnionej gminy Klin na Słowacji.

Rady Rodziców, działające przy szkołach, organizują zabawy dochodowe, na których rozbrzmiewa regionalna muzyka, a na stołach pojawiają się regionalne potrawy.

Uczniowie klas gimnazjalnych wzięli udział w projekcie edukacyjnym „Według przepisu babci i prababci”, tworząc książkę kucharską.

Wyżej wymienione działania ukazują szeroką działalność w zakresie kultywowania tradycji regionalnych. Działania dokumentowane są na stronach internetowych szkół, gminy, parafii oraz w mediach lokalnych. Wychowawcy Publicznego Przedszkola im. E. Chrzanowicz przedstawili te działania, tworząc grę planszową "Gramy i śpiewamy pod Pilskiem" promującą tradycje muzyczne i zakwalifikowali się do półfinału wojewódzkiego konkursu „Ludzie, region, muzyka”, którego organizatorem było Śląskie Kuratorium Oświaty w Katowicach.

W szkole w Adamkach prężnie działa wolontariat, który tworzą nauczyciele i uczniowie. W ramach działań kółka dwa razy w ciągu roku z okazji świąt odwiedzają osoby samotne i starsze, składając życzenia i obdarzając ręcznie wykonanymi upominkami. Wolontariusze przystąpili do akcji „Opatrunek na ratunek”, adopcja szkoły w RPA organizowanej przez Fundację Pomocy Humanitarnej Redemptorist Miścio w Poznaniu, zbiórka misi i książek (przekazane do domu dziecka), podzielił się kanapką. Już dwukrotnie wraz z zespołem Góralskie Nutki odwiedzili hospicjum w Bielsku Białej, umilając pobyt pensjonariuszy śpiewem i upominkami.

W Szkole Podstawowej Nr 2 im. E. Chrzanowicz powstała ściana upamiętniająca patronkę szkoły Eugenię Chrzanowicz. Uczniowie gimnazjum napisali i wydali książkę pt. „Chwile, które łączą”, opisując życie i działalność patronki. Ponadto szkoła sprawuje opiekę nad grobem Eugenii Chrzanowicz w Przemyśle.

Z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości szkoły wzięły udział w akcji *Dla Niepodległej*, uczniowie zasadzili na terenie szkoły drzewko, odśpiewali hymn narodowy. Uczniowie szkoły w Adamkach wraz z wychowawcami sprawują opiekę nad Grobem Nieznanego Żołnierza położonym na terenie Pewli Wielkiej.

Młodzież naszej miejscowości należy do młodzieżowej Drużyny OSP w Pewli Wielkiej. Społeczność wsi we współpracy z OSP, Urzędem Gminy w Jelesni corocznie uczestniczy w akcji sprzątania świata.

Szkoły promują bezpieczny i zdrowy tryb życia, dlatego też przygotowują liczne prelekcje i spotkania w ramach działania programów profilaktyki.

W naszej wsi prężnie działa biblioteka publiczna, która organizuje liczne programy czytelnicze umożliwiające mieszkańcom dostęp do książki, a także kiermasze książki.

